

NORGES HØYESTERETT

Den 25. september 2014 avsa Høyesterett dom i

HR-2014-01900-A, (sak nr. 2014/1260), straffesak, anke over dom,

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Carl Fredrik Fari)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder lovanvendelse, straffutmåling og inndragning ved overtredelse av straffeloven § 91a om såkalt flyktningsspionasje.
- (2) A ble 15. mars 2013 satt under tiltale for brudd på straffeloven § 91a. Grunnlaget for tiltalen lød slik:

"I et tidsrom fra januar 2010 og frem til 9. oktober 2012, på forskjellige steder i Norge blant annet i X, har han under dekke av å være flyktning fra Sudan samlet inn eller søkt å samle inn opplysninger om sudanske flyktnings personlige forhold, blant annet identitet, hvem som deltok i demonstrasjoner i Norge mot sudanske myndigheter, hvem som var tilstede på politiske møter og hvem som deltok i ulike foreninger for sudanske flyktnings. Formålet var å sende opplysningene til sudanske myndigheter. Opplysningene ble formidlet til sudanske tjenestemenn ved den Sudanske ambassaden i Oslo. Fra disse mottok han betaling med i alt kr 108500. Opplysningene kunne skade eller volde fare for enkeltpersoners liv, helbred, frihet eller eiendom i Sudan og/eller Norge og/eller kunne skade Norges interesser ved at han misbrakte flyktningsinstituttet til å utøve virksomheten som er beskrevet ovenfor."

- (3) Oslo tingrett avsa 18. juni 2013 dom med slik domsslutning:

- "1. A, født 00.00. 1974, dømmes for overtredelse av straffeloven § 91 a til fengsel i ett år og to måneder. Det skal trekkes fra tohundreogfemtifire dager for utholdt varetekt.
2. A dømmes til å tåle inndragning av 108 500 kroner – etthundreogåttetusenfemhundrekroner."

- (4) Jeg nevner at tingretten ikke fant at As virksomhet hadde skadet Norges interesser.
- (5) A anket til lagmannsretten over dommen i sin helhet, herunder inndragningen. Borgarting lagmannsrett besluttet 9. september 2013 å henvise anken til ankeforhandling bortsett fra anken over bevisvurderingen under skyldspørsmålet. Dette avstedkom en anke til Høyesterett, der det ble anført å være en saksbehandlingsfeil at bevisanken var blitt nektet fremmet. Høyesteretts ankeutvalg forkastet anken ved forenklet kjennelse 2. oktober 2013, jf. straffeprosessloven § 387 a første ledd. Denne anken kommer jeg noe tilbake til.
- (6) I dom 28. april 2014 reduserte Borgarting lagmannsrett straffen til fengsel i ett år. For øvrig ble anken forkastet. Lagmannsretten fant at visse handlinger som tingretten hadde ansett som overtredelse av § 91a, ikke ble rammet av bestemmelsen. Lagmannsretten innsnevret også tidsrommet for overtredelsen noe i forhold til det tingretten hadde lagt til grunn.
- (7) A anket til Høyesterett. Anken gjaldt lovanvendelsen, saksbehandlingen, straffutmålingen og inndragningen. I beslutning 16. juli 2014 nektet Høyesteretts ankeutvalg anken over saksbehandlingen fremmet. For øvrig ble anken henvist til behandling.
- (8) *Mitt syn på saken.*
- (9) Ut fra tingrettens dom skal det legges til grunn at A er sudansk etterretningsoffiser som kom til Norge for å spionere på personer her med opprinnelse i Sudan. Han har samlet opplysninger fra det sudanske eksilmiljøet i Norge om forskjellige personers navn, adresser, telefonnumre, deres politiske aktiviteter i Norge, hvor de var fra i Sudan, politiske eller militære grupperinger de hadde tilhørt der, deres familieforhold med videre. Dette har han så meddelt videre til føringsoffiserer ved den sudanske ambassade i Oslo. Han har fått betalt for arbeidet. Overfor norske myndigheter hadde han opplyst å ha flyktet fra Sudan på grunn av forfølgelse fra myndighetene der, og på det grunnlaget hadde han fått innvilget asyl.
- (10) Det første spørsmålet er om denne virksomheten rammes av straffeloven § 91a for så vidt den gjelder opplysninger som var åpent tilgjengelige fra andre kilder, for eksempel Internett. A anfører at dette faller utenfor § 91a både fordi bestemmelsen krever "hemmelig" innsamling, og fordi slik informasjonsinnsamling ikke er rettsstridig.
- (11) Straffeloven § 91a lyder slik:

"Den som hemmelig eller ved ulovlige midler til fordel for fremmed stat søker å samle opplysninger om politiske eller personlige forhold hvis meddelelse til en annen stat han vet eller bør forstå kan skade Norges interesser eller volde fare for enkeltpersoners liv, helbred, frihet eller eiendom, eller som medvirker hertil, straffes med hefte eller fengsel inntil 2 år."

- (12) Bestemmelsen stammer fra 1950 da den ble vedtatt som ledd i arbeidet med ny beredskapslovgivning. Forarbeidene er ytterst knappe. Forslag til en slik bestemmelse var ikke tatt inn i Ot.prp. nr. 79 (1950), men fremgikk av et hemmeligstemplet brev 28. september 1950 fra Justisdepartementet til Stortingets justiskomité. Deretter ble bestemmelsen tatt inn i komiteens Innst. O. XVI (1950) og kort omtalt på side 4 og 5 der. Hverken brevet eller komitéinnstillingen inneholder noe av betydning for det lovtolkningsspørsmålet som er reist. Jeg går derfor ikke inn på betydningen av et slikt ikke offentlig tilgjengelig brev.
- (13) Bestemmelsen har visstnok bare vært brukt én gang tidligere, i den såkalte Lillehammer-saken som gjaldt israelske etterretningsagenters likvidasjon av en person de trodde tilhørte organisasjonen "Svart september". Men Høyesteretts og lagmannsrettens dommer, inntatt i Rt. 1974 side 382, kaster ikke lys over det tolkningsspørsmålet som Høyesterett nå skal ta stilling til.
- (14) Etter mitt syn er ordlyden klar: Det er selve innsamlingen av opplysningene som skal være "hemmelig" eller skje ved ulovlige midler. Det er ikke et krav at opplysningene som samles inn, skal være "hemmelige", i betydningen ikke tilgjengelige fra åpne kilder, jf. Matheson i Bratholm og Matningsdal, Straffeloven – kommentarutgave til Anden Del side 42 og Matningsdal, kommentarer til straffeloven § 91a i Norsk Lovkommentar, note 782.
- (15) Som lagmannsretten bemerker, taler også det åpenbare hensynet bak bestemmelsen – å beskytte enkeltpersoner mot overgrep fra andre staters myndigheter – mot å oppstille et vilkår om at informasjonen ikke må være tilgjengelig fra åpne kilder. For det første kan utenlandske myndigheter ha behov for å få bekreftet fra andre kilder at åpent tilgjengelig informasjon er riktig. For det annet er det ikke gitt at informasjon som er åpent tilgjengelig for den som kjenner lokale forhold, også vil være det for utenlandske myndigheter, for eksempel utstasjonerte diplomater. Jeg nevner i denne forbindelse at straffeloven 2005 § 126, som vil erstatte nåværende straffelovs § 91a, hverken krever at de innsamlede opplysningene skal være hemmelige, eller at selve innsamlingen skal skje ved hemmelige eller ulovlige midler.
- (16) Noe vilkår om at informasjonen ikke skal være åpent tilgjengelig, kan altså ikke oppstilles på grunnlag av vilkåret om "hemmelig" innhenting.
- (17) Tingretten har funnet det bevist at A overfor sine samtalepartnere har gitt inntrykk av å være flyktning selv, eller å ha tilknytning til Utlendingsdirektoratet. Jeg finner det klart at dette oppfyller lovens vilkår om "hemmelig" innsamling.
- (18) Rett nok må det foretas en avgrensning mot informasjonsinnsamling som ikke er rettsstridig, slik man også vil måtte gjøre etter straffeloven 2005 § 126. Men det har lite for seg å diskutere grensen for rettsstridig informasjonsinnhenting uavhengig av de øvrige vilkårene i § 91a: Mye informasjonsinnhenting som i andre sammenhenger faller inn under den alminnelige handlefrihet, også om den måtte skje på "hemmelig" vis, vil åpenbart være rettsstridig når den skjer til fordel for en fremmed stat, og gjerningspersonen forstår eller bør forstå at overleveringen av informasjonen til denne staten kan volde fare for enkeltpersoners liv, helbred, frihet eller eiendom.

- (19) Som nevnt har tingretten funnet det bevist at A har skaffet seg opplysninger fra personer i det eksilsudanske miljøet i Norge om navn, adresser, telefonnumre til personer i dette miljøet, deres familieforhold, eventuell tidligere tilhørighet til politiske eller militære grupperinger i Sudan, hvor de var fra i Sudan, om deres politiske aktiviteter i Norge og så videre. Dette er klart å regne som opplysninger om "personlige forhold" i den forstand begrepet er brukt i straffeloven § 91a. Når opplysningene er overlevert til As føringsoffiserer, og A har forstått eller i alle fall burde ha forstått at opplysningene har medført fare for liv, helbred, frihet eller eiendom for disse personene eller for deres slektninger i Sudan – slik tingretten også har funnet bevist – er jeg enig med lagmannsretten i at vi er i kjerneområdet av hva som rammes av straffeloven § 91a.
- (20) A har anført at det likevel har skapt uklarhet om bestemmelsens virkeområde at påtalemyndigheten har henlagt en sak mot visse personer som overvåket personbevegelser i området rundt den amerikanske ambassaden i Oslo. En henleggelse kan imidlertid ikke tillegges noen rettskildemessig vekt. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på den saken.
- (21) A har dernest angrepet lagmannsrettens dom for å bygge på en beskrivelse av bevisresultatet fra tingrettens side som ikke for hvert tilfelle av informasjonsinnhenting som lagmannsretten har ansett som overtredelse av § 91a, viser at også vilkåret om "fare for enkeltpersoners liv, helbred, frihet eller eiendom" er oppfylt. Det strafferettslige dekningsprinsipp er da, etter As syn, ikke oppfylt.
- (22) Jeg peker her først på at det som § 91a krever, er at opplysningene "kan" volde fare for liv, helbred, frihet eller eiendom – enten det er for flyktingen selv eller andre, typisk slektninger som fortsatt befinner seg i hjemlandet. At As etterretningsvirksomhet visstnok aldri førte til slike negative konsekvenser som bestemmelsen nevner, kan ikke være avgjørende.
- (23) Tingretten har funnet det bevist at As opplysninger var egnet til å skape fare som nevnt i § 91a, og at A var klar over det. Den har da dels bygget på generelle opplysninger om forholdene i Sudan, dels på vitneforklaringer og dels på avlyttede telefonsamtaler mellom A og føringsoffiserene. Disse samtalene viser at A var fullt klar over forholdene i landet og hvilke konsekvenser opplysningene hans kunne få. I en av samtalene klager han for eksempel over at en person han hadde skaffet opplysninger om, hadde vært på besøk i Sudan, men "ingen ting skjedde".
- (24) Når det da, gjennom gjengivelsen av enkelte telefonsamtaler, fremgår av dommen at A har slik kunnskap om forholdene i landet, kan det ikke være nødvendig at dette gjentas i domspremissene for all informasjonsinnhenting som domfellelsen gjelder. Det som de siterte telefonsamtalene viser om hva han har skjønt om konsekvensene av informasjonsinnhenting, må han nødvendigvis ha skjønt også ellers.
- (25) Heller ikke på dette punkt kan anken føre frem.
- (26) For det tredje gjelder As anke "tolkningen" av telefonsamtalene mellom ham og føringsoffiserene.
- (27) A hevdet for tingretten og lagmannsretten at hverken han eller føringsoffiserene deltar i samtalene. Han begjærte likevel de to føringsoffiserene ført som vitner om blant annet

innholdet i samtalene. De har forlatt Norge, og henvendelser til sudanske myndigheter om bevisopptak har ikke ført frem. Tingretten fant saken tilstrekkelig opplyst til å avsi dom uten å ha hørt deres forklaring. I anken til lagmannsretten ble bevisanken under skyldspørsmålet blant annet begrunnet med at det var viktig å høre føringsoffiserenes forklaring for å få nærmere kunnskap om hva de og A faktisk snakket om i telefonsamtalene som tingretten hadde funnet bevist fant sted mellom dem. Det var imidlertid ikke antydning hva som eventuelt kunne være misforstått i de utsagn tingretten har lagt vekt på – som for øvrig i stor grad var As egne.

- (28) I sin silingsbeslutning 9. september 2013 nektet Borgarting lagmannsrett bevisanken under skyldspørsmålet fremmet. Lagmannsretten bemerket at "det er uomstridt hva som faktisk ble sagt" i telefonsamtalene, og uttalte også at "avhør av disse [føringsoffiserene] ikke sees å kunne ha noen betydning" i relasjon til bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Om betydningen av utsagnene i telefonsamtalene for skyldspørsmålet for øvrig bemerket lagmannsretten at "[t]olkningen av utsagnene er ikke et spørsmål om bevisbedømmelse, men om rettsanvendelse, jf eksempelvis plenumssaken i Rt. 2002 s. 1618 (s. 1626)".
- (29) Silingsbeslutningen ble som nevnt anket til Høyesterett. I anken ble det anført at det var en saksbehandlingsfeil å nekte bevisanken under skyldspørsmålet fremmet – men ikke dersom "tolkningen av utsagnene" i telefonsamtalen, forstått som spørsmålet om "hva avsender og mottaker av samtalen legger i dem", var å regne som rettsanvendelse. I så fall kunne jo lagmannsretten prøve dette fullt ut, eventuelt ved bevisopptak i Sudan, som ledd i sin prøving av tingrettens rettsanvendelse under skyldspørsmålet. Høyesteretts ankeutvalg forkastet anken over lagmannsrettens silingsbeslutning ved en ubegrunnet kjennelse 2. oktober 2013.
- (30) På bakgrunn av at ankeutvalget i sin beslutning 16. juli 2014 henviste blant annet rettsanvendelsen til behandling, anfører A at "tolkningen av utsagnene" i telefonsamtalene i den betydning som A legger i dette uttrykket, er noe Høyesterett er kompetent til å prøve nå. Ettersom Høyesterett uten forklaring fra de to føringsoffiserene åpenbart ikke har de faktiske forutsetninger for å foreta en slik tolkning, må resultatet bli at så vel lagmannsrettens som tingrettens dom oppheves, hevder han.
- (31) Dette er jeg ikke enig i. Som det fremgår av lagmannsrettens henvisning til Rt. 2002 side 1618, som på side 1626 viser videre til Rt. 1997 side 1821 på side 1826, er det den tolkningen en domstol selv kan foreta – og må foreta – for å avgjøre hvilke rettslige konsekvenser et utsagn har, som er en del av rettsanvendelsen. Å ta stilling til om en samtale som fra et slikt objektivisert perspektiv har et visst innhold, i realiteten betyr noe annet fordi deltakerne i samtalen har en egen forståelse av ord og uttrykk, krever derimot bevisføring og må etter sakens natur regnes som bevisvurdering. A kan følgelig ikke få medhold i at dette er en del av rettsanvendelsen som Høyesterett – i prinsippet – skulle kunne prøve nå.
- (32) Jeg kommer etter dette til straffutmålingen. A anfører at lagmannsrettens dom på fengsel i ett år er for streng. Aktor varslet i påtegningen til anken at han for Høyesterett ville opprettholde påstanden for lagmannsretten på fengsel i ett år og seks måneder, og det har han gjort.

- (33) Straffeloven § 91a har en strafferamme på to år, og den straffen som lagmannsretten har utmålt, utnytter altså halvparten av strafferammen.
- (34) Den formen for virksomhet som A har drevet, rammer en sårbar gruppe der den kanskje er mest sårbar, nemlig ved å skape fare for forfølgelse. Ettersom virksomheten er rettet mot grupper som gjerne er lite integrert i det norske samfunn, vil den dessuten være vanskelig å oppdage. Begge deler taler med styrke for å utnytte en god del av strafferammen ved overtredelse av § 91a allerede som et utgangspunkt.
- (35) I skjerpene retning taler at A har drevet sin virksomhet i egenskap av profesjonell etterretningsagent og ved å misbruke asylinstituttet. Han har videre mottatt regelmessig betaling for arbeidet. Det fremgår også av tingrettens dom at han til dels har benyttet andre personer i arbeidet. Virksomheten pågikk i nærmere to år, fra november 2010 til oktober 2012. Det er altså ikke tale om kortvarig virksomhet.
- (36) Det må legges til grunn for straffutmålingen at As virksomhet ikke førte til skade på liv, helse, frihet eller eiendom. Dette kan imidlertid ikke regnes som noen formildende omstendighet. Snarere ville det ha vært klart skjerpene om så hadde skjedd.
- (37) Jeg er etter dette kommet til at lagmannsretten har satt straffen noe for lavt. Fengsel i ett år og tre måneder er etter min mening passende.
- (38) Endelig har A angrepet dommen på inndragning av 108 500 kroner. Dette er summen av beløp som A har fått utbetalt fra den sudanske ambassaden, stort sett hver måned i form av runde summer fra 5 000 til 7 000 kroner. A har anført at det må gjøres et skjønnsmessig fradrag for betaling for virksomhet som ikke rammes av § 91a – både tingretten og lagmannsretten har ansett visse handlinger utført for oppdragsgiverne ved den sudanske ambassaden for å falle utenfor det straffbare.
- (39) Dette kan etter mitt syn ikke føre frem. Her er ikke betalingen skjedd for hvert enkelt tilfelle av informasjonsinnhenting, men nærmest som fast månedslønn. Den informasjonsinnsamling som tingretten og lagmannsretten har ansett for straffri, gjelder opplysninger som sudanske myndigheter enkelt kunne ha skaffet seg på egen hånd. Det er As øvrige virksomhet som har hatt verdi for hans oppdragsgivere. Jeg er derfor enig med lagmannsretten at beløpet i sin helhet må anses som utbytte av straffbare handlinger og derfor inndras i medhold av straffeloven § 34.
- (40) Jeg er etter dette kommet til at straffen skjerpes til fengsel i ett år og tre måneder, og at anken for øvrig forkastes.
- (41) Jeg stemmer for denne

DOM :

1. I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 1 – ett – år og 3 – tre – måneder.
2. For øvrig forkastes anken.

- (42) Dommar **Utgård:** Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.
- (43) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (44) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (45) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (46) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 1 – ett – år og 3 – tre – måneder.
2. For øvrig forkastes anken.

Riktig utskrift bekreftes: